

Zbirka kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka

Slobodan Marković

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Kaja Damnjanović. *Zbirka kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka. Heliks, Smederevo, 2024.* <https://nauka.f.bg.ac.rs/archives/1870>

Zbirka kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka nastala je kao ishod nesvakidašnjeg poduhvata trideset šest istraživačica i istraživača sa četrnaest domaćih, regionalnih i evropskih univerziteta. Ovu impresivnu grupu autora okupila je urednica knjige Kaja Damnjanović, naučnica o čijoj ekspertizi u ovoj oblasti svedoči njena bogata naučna produkcija u oblasti kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka u rasuđivanju. *Zbirka* sadrži dvadeset devet poglavlja koja su organizovana u pet celina: „Osnovne kognitivne pristrasnosti“, „Pristrasnosti i pogreške verovatnoće“, „Način predstavljanja“, „Pristrasnosti i pogreške u vremenu“ i „Pristrasnosti i pogreške u društvu“. Sva poglavlja imaju standardnu strukturu koja uključuje opis konkretnih fenomena, pregled relevantnih empirijskih nalaza i teorijskih modela, kao i prikaz niza konkretnih primera i zadataka koji se mogu koristiti za izazivanje i registrovanje kognitivne pristrasnosti. Ova poslednja osobina *Zbirke* predstavlja njen poseban kvalitet koji je izdvaja iz grupe drugih pregleda ove oblasti, čineći je u pravom smislu *zbirkom*. Drugim rečima, pored teorijskog upoznavanja sa kognitivnim pristrasnostima i pogreškama, ova knjiga nudi i dragocen izvor materijala za buduća empirijska istraživanja.

Poseban doprinos ovog projekta prepoznamo u eksplicitnom pokušaju da se u razuđenu oblast kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka uvode konceptualni red i da se stvari postave u jedinstven referentni okvir. Prema našem mišljenju, jedna od glavnih koordinata ovog okvira svakako je i problematizacija uvreženog shvatanja da su pristrasnosti i pogreške negativne kognitivne pojave – nasuprot tome, ova knjiga na više mesta pokazuje da izloženi fenomeni ne unižavaju sliku o čoveku kao racionalnom biću. Prema ured-

nici *Zbirke* Kaji Damjanović kognitivne pristrasnosti i pogreške nisu nikakvo zlo koje čoveka vodi na intelektualnu stramputicu, već zapravo reflektuju „pravu“ ljudsku prirodu koja se sastoji u normalnoj ljudskoj tendenciji da se u neizvesnom, kompleksnom i informaciono promenljivom okruženju pronade nekakav koristan smisao. Pri tome, ishodi ovog nastojanja mogu biti heuristički prihvatljivi, ali i logički upitni (situacije pristrasnosti i pogreški). U svojoj analizi u uvodnom delu knjige, Kaja Damjanović povezuje značaj kognitivnih pristrasnosti i grešaka sa značajem iluzija u perceptivnom domenu. Prema ovoj analogiji, kao što nam karakteristična (ne bilo kakva, a svakako ne nasumična) struktura odstupanja percepta od spoljašnje stimulacije pruža dragocene informacije o prirodi funkcionisanja perceptivnog sistema, tako nam i sistematske (dakle, i ovde ne bilo kakve, a svakako ne nasumične) kognitivne pristrasnosti i pogreške otvaraju prozor u domen funkcionisanja kognitivnog sistema.

U zaključku ovog prikaza možemo reći da je pojava *Zbirke kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka* u našoj naučnoj publicistici dragocena na više načina. Prvo, ona pruža uvid u širok spektar fenomena kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka. Drugo, ovi fenomeni se obrađuju u kontekstu posebnih aspekata ili domena. Treće, sa ovim posebnim aspektima ili domenima upoznaju nas eksperti iz konkretnih užih oblasti. Četvrto, pored prikaza empirijskih nalaza i teorijskih modela, *Zbirka* nam nudi i konkretnu zbirku, tj. niz konkretnih primera kognitivnih pristrasnosti i pogrešaka koji mogu biti korisni za buduće studije. I, na kraju, kao rezultat posebno osmišljenog uredničkog rada na knjizi, ceo tekst je integrisan u nekoliko koherentnih celina i iz njih je izvedena nit vodilja koja će čitaocima ponuditi širu sliku ove oblasti. Ovu nit čini smela, ali nipošto pogrešna ideja da su pristrasnosti i pogreške nužno ljudske, pa i korisne, odnosno adaptivne – uostalom, da nisu korisne (adaptivne), kognitivne pristrasnosti i pogreške ne bi ni prošle strogu evolucionu lutriju i ne bi preživele u umovima savremenog čoveka.